22. 6. 2005

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Občan, stát a eStat

Narozdíl od podnikatelské veřejnosti, která zhoubné dopady státních aktivit potkává na každém kroku, běžný občan ani zdaleka negativní pocity mít nemusí. Mnohé z těchto zhoubných aktivit se ho totiž dotýkají jen nepřímo, některé jen neúměrnou výší daní. Běžný občan proto onu zhoubnost vůbec nemusí chápat, dokonce může být i spokojen a k reformám se stavět skepticky.

O to obtížnější je úloha politiků snažících se o reformy státu. Zatímco od svých voličů necítí tlak na rasantnější zásahy, jsou si vědomi rizik spojených s negativními dopady takových zásahů do úřednické vrstvy - a tím i v hypertrofovaném státě do velké části svých voličů. Argumentace v této oblasti proto musí být dobře připravena. A tato argumentace musí ukázat nejen přímý vztah státních agend k občanovi, musí ukázat i onen vztah nepřímý, tj. souvislost mezi státní neefektivitou a vysokou mírou zdanění a problémy v hospodářské oblasti jako je vysoká nezaměstnanost - což už jsou oblasti přímého zájmu občanů.

Základní interakce občana a státu

Občan od svého státu očekává především ochranu svých práv, majetku, bezpečnosti. Zde se jeho požadavky poměrně velmi blíží požadavkům podnikatelským a zhruba stejně jsou i uspokojovány (nebo také neuspokojovány). Přece jen ale běžný občan méně často zamíří k soudu, takže katastrofální stav justice pro něj zase není až tak alarmující. Vnímavější je asi k neúnosně špatné práce policie. Dnes a denně se setkává s vysokou mírou nepostihovaného hrubiánství na českých silnicích, čas od času je konfrontován s policejní bezradností nad bagatelními trestnými činy a přestupky i s katastrofální nedostatečností policejní vybavenosti. Přesto však mnohé z těchto problémů mu zakryje jejich vyřízení pojišťovnou a zřejmě tyto oblasti za fatálně katastrofální nepovažuje.

Stejně tak styk občana se státní správou v oblasti různých evidencí, dokladů není dnes katastrofální zkušeností. Provedená reforma státní správy sice přinesla problémy obcím, přinesla i některé nelogičnosti v dislokaci úřadů, občan ale je dnes s určitým standardem obsluhován. Doklady si mění jen čas od času, daňová prohlášení většinou jako zaměstnanec nebo důchodce nevyplňuje vůbec.

Problémy mu tedy nastanou, pokud přesahuje tento základní rámec vztahů se státem a zabrousí do dalších oblastí - sociální, bydlení, školství.

Sociální dávky, důchody

Zatímco důchodový systém dnes zřejmě funguje poměrně hladce (a technické zabezpečení již dnes umožní poskytnutí nových služeb vyžadovaných důchodovou reformou, jako je průběžné sledování svého účtu a započítaných dob), pak v poskytování sociálních dávek velké problémy existují. I zde již má stát k dispozici poměrně sofistikované prostředky IT a dokonce i svým klientům nabízí jejich použití. Účinnost takových prostředků však je velmi nízká, protože právě mezi klienty sociálního systému je určitě nejmenší počítačová gramotnost a nejmenší technická vybavenost, které by umožnily občanům úřadovat z domova. Limitem je i nemožnost převodu papírových a elektronických dokumentů, takže nakonec při malé důvěře státu vůči prohlášení občana tento většinou na úřad velmi často stejně docházet musí. Je nakonec i relevantní otázkou, zdali tato "povinná docházka" nemůže být i jedním z potřebných korektivů čerpání sociálních dávek. Přesto je dnes technické vybavení celého systému na jedné z nejvyšších úrovní ve státě a zlepšení služeb v této oblasti závisí zřejmě spíše na rekonstrukci celého jejich pojetí (a tím zjednodušení) než na rekonstrukci jednotlivých procesů. Stejné platí o dosavadní preferenci státních ústavů před jinými moderními

způsoby sociální péče. Státní instituce poskytují mizerné služby za velmi vysoké náklady, v mnoha oblastech ani tak kapacitně nestačí. Řešením je zřejmě jen směřování státních podpor na občana s ponecháním volby způsobu poskytnutí péče na jeho vůli.

Zvláštní otázkou ovšem je finanční nastavení toků jak v oblasti důchodové, tak i sociální péče. Jejich absolutní součty totiž vysoce zatěžují státní rozpočet a jsou ve svém důsledku jednou z nejdůležitějších příčin nadměrného zatížení občanů daněmi a z druhé strany nedostatečnou úrovní služeb, které občan od státu očekává.

Bydlení

V souvislosti s bydlením přijde občan do častějšího styku se službami státu a dlužno říci, že zde již narazí na vážnější problémy. Především je to problematická (a místně velmi rozdílná) úroveň katastrálních úřadů. Investice v této oblasti byly v poslední době enormní, dramaticky se změnila i úroveň poskytovaných služeb, přesto ani zdaleka není možno jejich úroveň považovat za vyhovující.

Stát vstupuje do oblasti bydlení i jinými způsoby, které občanům přinášejí z jedné strany určité výhody (podpory hypoték a stavebního spoření, zvláštní půjčky), na druhé straně však i problémy spojené s vyřizováním těchto podpor. Zřejmě elegantním řešením je zrušení zásahů státu v této oblasti a jejich nahrazení systémovou a všeobecnou daňovou podporou investic v systému rovné daně.

Zvláštním a velmi negativním zásahem státu v oblasti bydlení je celá státní regulace (nejen nájemného, ale i dalších náležitostí smluvního vztahu mezi vlastníkem a nájemcem) - evidentně protiústavní, postihující závažným způsobem majitele nemovitostí. Kromě toho ale i postihující velmi negativním způsobem trh s bydlením, takže z jedné strany zvýhodňuje určitou náhodně vybranou skupinu obyvatel (a proto je politicky obtížně prosaditelná jakákoli změna), z druhé strany však tvrdě postihující skupiny nebydlících, pro které prakticky likviduje trh nájemního bydlení. Zde je zřejmým řešením všechny tyto pozůstatky komunistického režimu zrušit.

Kapitolou samou pro sebe je úřadování státu se vším, co se stavěním bytů souvisí - s pozemky, katastry, územním řízením, stavebním řízením kolaudací. Situace je velmi odlišná podle konkrétního místa, je však obecně možno ji označit za velmi neuspokojivou a zdroj nespokojenosti občanů. Pozitivní zásah v těchto oblastech by tak mohl být jedním podstatných přínosů státu ke spokojenosti občanů se službami státu.

Školství

Na chybné postupy státu bohužel občan v oblasti školství naráží na každém kroku. A to přesto, že již v rámci provedené reformy státní správy by měl být jeho vliv dnes minimalizován. Přesto, že reformou bylo základní a střední školství převedeno na obce a regiony, stát se dosud nevzdal centrálního ovládání prostředků do školství plynoucích. Navíc i svými dalšími zásahy do soustavy nevhodně až destruktivně zasahuje, jak ukazuje nedávný příklad změny přijímacího řízení na střední školy. Dotažení reformy a ponechání rozhodovacích pravomocí co nejblíže občanovi a soukromému sektoru je proto zřejmým cílem dalšího postupu v této oblasti.

Zdravotnictví

Občané stále chápou zdravotnictví jako oblast, kterou jim rovněž poskytuje stát. Tento dojem je ještě podporován výroky čelných politiků o "bezplatném" zdravotnictví a uzurpováním čím dál většího vlivu na chod systému ze strany centra (ministerstva). Ve skutečnosti ovšem je zdravotnictví z větší části pokryto systémem solidárního veřejného pojištění, do nějž více nebo méně přispívá prakticky každý občan. Je zřejmé, že i při současné vysoké úrovni poskytovaných služeb je příčinou finančních problémů systému právě příliš vysoký a navíc zcela nekompetentní vliv státu. Jakákoli reforma musí počítat s jeho omezením a posílením prvků svobodného rozhodování občanů ve vztahu k pojišťovnám

i poskytovatelům zdravotní péče. Roli státu je nutno omezit na kontrolní mechanismy systému, nikoli jeho aktivní řízení.

Doprava

Občan se dnes a denně potýká s další oblastí, kde má stát velmi důležitou roli - s dopravou. Pokud se dopravní infrastruktury týká, služby státu jsou evidentně nedostatečné - důkazem je mizerný stav českých silnic a zcela nedostatečná dálniční síť. Hlavní příčinou tohoto stavu je především výše zmiňovaná nadměrná část státního rozpočtu odčerpávaná sociálními výdaji. Stát ovšem nevhodně zasahuje i v dalších oblastech. Je jí především železniční doprava jako celek, kde jenom zásahy státu nedošlo již dávno k potřebné tržní reformě. Cílem změn v dopravě tedy musí být jasné vymezení kompetencí státu a regionů a minimalizace vlivu státu všude s výjimkou celostátní dopravní infrastruktury. Zde je i další oblast potenciálního střetu občana a státu - občan má zájem na funkční infrastruktuře, přitom má však i zájem na konzervaci životního prostředí a souběžný zájem na maximálním oddálení komunikací od svých nemovitostí resp. na maximálních ochranných opatřeních. Často z těchto důvodů vstupuje se státem do sporu výstavbu infrastruktury zdržujícího. Rychlé a účelné řešení těchto sporů je tak v jeho bytostném zájmu.

Reakce eStat na problémy běžného občana

Za uvedených podmínek mohou některé projekty eStat běžným občanům připadat jako příliš odtržené od jejich starostí, řešící jen některé z identifikovaných potíží. Je především dlužno poznamenat, že jsou oblasti, kterými se eStat vědomě nezabývá - pokud jde o problematiku výrazně resortně ohraničenou, s potřebou specializované odbornosti. Sem spadají i oblasti objektivně pro občana velmi důležité - reformy daňová, penzijní, zdravotnictví, dopravy. Naopak předmětem zájmu jsou oblasti průřezové, meziresortní, související s vlastními procesy ve státní správě a jejích vztazích k občanovi.

Zjednodušení styku občana se státní správou

I když bylo výše naznačeno, že běžný občan možná se státní správou ani velké problémy nemá, pokud po ní příliš mnoho nechce, pak přece jen jeho nespokojenost může narůst, pokud je jeho interakce se státem častější. Pro tento případ zde musí být možnost (nikoli povinnost) styku na dálku a dále eliminování tohoto styku na míru opravdu nejmenší. K tomuto cíli je zaměřena skupina projektů umožňujících plné připojení na dálku včetně předání příloh a dalších dokumentů a dále umožňující s takovým podáním plně elektronicky pracovat, sdílet data orgány státní správy a občanovi i elektronicky odpovědět. Jsou to především projekt č. 1 - Stavebnice základních logických úkonů státní správy, umožňující mj. konverzi dokumentů v papírové a elektronické podobě oběma směry, podávání i doručování a rovněž nezbytnou archivaci. Na tomto projektu jsou pak postaveny projekty další - č. 2,3,5,7, umožňující tyto prvky využít v reálné komunikaci se státem. Jakkoli se to dnes může stát ještě vzdálené, dramatické rozšíření elektronické komunikace by bylo masivnějším rozšířením možností jejího užití umožněno a je velmi pravděpodobné, že by k němu i došlo. Občané jsou již dne minimálně z třetiny nebo poloviny potřebnou technikou ať už doma nebo v práci vybaveni a za takových podmínek by se jim i vyplatilo pořídit si elektronický podpis. Výsledkem by bylo opravdu velmi podstatné usnadnění jejich styku s veřejnou správou (samozřejmě, že uvedené prvky by využila nejen státní správa, ale i samospráva v obcích a regionech).

Dalším prvkem zásadně posunujícím situaci vpřed by bylo vyřešení projektu č. 9 - registry dat, které by umožnilo jednak eliminaci opakovaného vyplňování těchto dat občanem, jednak jejich účelné sdílení státní správou i samosprávou a tím i racionalizaci jejich vnitřních procesů.

V této skupině projektů je tedy skryt zásadní posun kvality styku státní správy a občana, i když nemusí na první pohled být patrný a i když největší pozitivní dopad bude mít na občany podnikající.

Usnadnění podnikání

I usnadnění podnikání bude mít na běžného občana pozitivní dopad. Přes dosti rozšířený náhled na podnikatele jako kastu občanů které je pokud možno nutno uložit povinnosti a obrat je o peníze, je to ve skutečnosti právě podnikatel, kdo na trh práce přichází s nabídkou zaměstnání a kdo je nositelem hospodářské prosperity země. Možná, že pozitivní dopady v této oblasti budou nakonec pro naše mnohé spoluobčany (třeba ty nezaměstnané) nejcitelnějším pozitivním dopadem změn navrhovaných eStat. Kromě výše zmiňovaného souboru projektů sem patří i projekty č. 11 - Antibyrokratický zákon. Ten se ovšem může pozitivně dotknout i občanů nepodnikatelů - nejen snížením byrokratické zátěže, ale i snížením některých cen právě byrokratickou zátěží často zvyšovaných. Patří sem i projekt č. 8 - Restrukturalizace orgánů dozoru nad podnikáním. Jejich spojením a odstraněním duplicit jednak stá ušetří, jednak lze předpokládat zvýšení účinnosti dozorů občanem vyžadovaných.

Reforma ministerstev
Zdánlivě nejmenší dopad přímo na život občana má projekt č. 10 - Reforma ústředních orgánů státní správy (především ministerstev). Jakkoli je možná takový dojem správný, ani dopady této reformy přímo na život občana nelze podceňovat. Tato reforma především celé soustavě státní správy dá signál, že se změnou to nejvyšší patro správy země myslí vážně, že začíná od sebe, a že potom oprávněně může podobné přístupy vyžadovat i od dalších pater státní správy. A nemalým dopadem bude i skutečnost, že se správa země kvalitativně opravdu zvýší.

Závěr
Program eStat přinese občanovi jednak lepší úroveň služeb státní správy usnadněním účelnějšího nastavení jejích vnitřních procesů, usnadnění styku se státem umožněním vzdáleného přístupu, omezením nevhodných zásahů státu do podnikatelského prostředí a tím i získáním důležitého faktoru pro příští hospodářský růst. Program eStat neřeší zdaleka všechny problémy státní správy, při svém rozsahu je ani řešit nemůže, zásadní posun vpřed v klíčových oblastech ale představuje.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Účinky rozhodnutí o úpadku v praxi
- Nezpůsobilý poddodavatel ve veřejné zakázce: kdy může zadavatel zůstat nečinný?
- Kdy se z nesplaceného úvěru stane trestný čin? Úvěrový podvod v praxi
- Lze sjednat kupní smlouvu s „utajenou“ kupní cenou?
- Pracovněprávní dokumenty a elektronický podpis – když certifikát vyprší dříve než archivační lhůta
- 10 otázek pro … Janu Andresovou
- Souhrn významných událostí ze světa práva
- Novela stavebního zákona: přehled změn a dopadů do praxe po dokončení legislativního procesu
- Nové nařízení EU o obalech a obalových odpadech: kdo všechno může být výrobcem?
- Energetická náročnost budovy jako cenotvorný faktor
- Okamžité zrušení pracovního poměru vs. výpověď podle ust. § 52 písm. g) zákoníku práce